

FRA TALE TIL SKRIFT

DEN BLINDES BIBLIOTEK

De bedste tyve kroner, jeg nogensinde har brugt, var formentlig på bogudsalg på Holstebro Bibliotek i slutningen af 1980'erne. Jeg kan ikke huske, hvorfor jeg købte bogen, men jeg kom hjem med den argentinske forfatter Jorge Luis Borges' samling af noveller *Fiktioner* fra 1944. Det er en bog fyldt med forestillinger om tekst, og som jeg til stadighed vender tilbage til.

I en novelle forestiller Borges sig et bibliotek, hvor alle tænkelige bøger findes. Etage på etage fyldt med ens bind, men med forskelligt indhold. I en anden fortælling skriver han om et leksikon, som intet har med vores verden at gøre, men som ville blive sandheden om fortiden, hvis jorden gik under og alle andre kilder forsvandt. Og en tredje historie er egentlig en agentfortælling fra Første Verdenskrig, men ender med at føre en tysk spion på sporet af en mystisk bog, hvor alt kan ske for personerne - de kan både dø og leve videre i den samme fortælling. Det var meget at kapere, dengang jeg var sytten år, og det er det sådan set stadig. Selv små tekster kan sætte store tanker i gang på en måde, som vi ikke oplever på anden vis.

Borges blev blind som fyrreårig og måtte have folk

til at læse op for sig. Alligevel sagde han, at Paradis måtte være en form for bibliotek. Det vil alle nok ikke være enige i, men man kan også forestille sig det modsatte. En verden uden tekster. Den kinesiske litteraturprofessor Zhang Longxi blev som mange andre unge studerende sendt på landet under Kulturrevolutionen i slutningen af 1960'erne. Det kinesiske kommunistparti forbød borgerne at have bøger, men Longxi havde en samling af engelsk romantisk lyrik, som han holdt skjult i to år.

Da tiderne blev bedre, kom Longxi til USA for at studere på Harvard University, men jeg tænker ofte på, hvor privilegeret det er at kunne få fat i alle de tekster, man vil. Og hvor mangfoldige tekster kan være. Jeg har aldrig selv klistret noget på min bil, men jeg sætter pris på, at der er andre, som gør det. "Min anden bil er en Porsche". "Denne side op". "Hvis du kan læse dette, er du for tæt på".

Der er nemlig tekster overalt i vores liv, og vi omgås dem så meget, at vi let glemmer, hvad de betyder for os, og hvor anderledes verden og vores liv ville være uden. Fra den dagbog, som ikke vedrører andre, til de reklameskilte, som synes at tro, at de kommer alle ved. Fra fjollede vitser til de love, der bygger samfund. Fra den tekst, der gør fællessang muligt, til de afskedsbreve, som soldater håber aldrig skal åbnes.

UDEN TEKSTER, ET ANDET MENNESKE

Ordet 'tekst' kommer oprindeligt fra den romerske retoriker Marcus Fabius Quintilian og det latinske

'textus', der betyder vævning. Han skrev i *Opdragelse til veltalenhed* fra omkring år 95, at når taleren havde valgt sine ord, så skulle de væves sammen til et fint og delikat stof. Der er en smuk fordring i den måde, Quintilian beskriver, hvad en tekst er.

En tekst skal ikke blot overlevere et budskab, nej, den skal forme en helhed, der er at sammenligne med et stof, som var det et silketørklæde. Sammenhængende, robust, omhyggeligt udført uden fejl, måske endog med en smuk variation af mønstre, som både skaber harmoni, men også uforudsigelighed. Dette simple billede kan hurtigt lede til store krav til skribenten, der måske tænker, at det ville være lettere at væve end at skrive.

Sprog, tekst og skrift er nært forbundne, men der er ingen tvivl om, at det talte sprog kom før skriften. Mennesker har haft sprog i måske 70.000 år, og mens vi kender til tegninger, der er 40.000 år gamle, findes der ikke spor af skrift, der er mere end 6.000 år gamle. Set i forhold til menneskets lange historie, for slet ikke at tale om livets og universets historie, er det ikke meget. Ikke desto mindre er det svært at forestille sig, hvordan vores verden i dag havde set ud, hvis vi ikke havde haft tekster, der har været med til at præge menneskets kulturelle udvikling. Religion, uddannelse og litteratur havde ikke været det samme, for bare at nævne tre eksempler.

Det stikker dog med stor sikkerhed meget dybere, end at tekst og skrift har formet kulturer. Skriftligheden har også været med til at forme vores bevidsthed på et

mere grundlæggende niveau. Den canadiske evolutionspsykolog Merlin Donald skriver i bogen *Origins of the Modern Mind* fra 1991, at da vi mennesker udviklede skriften, accelererede det vores evne til at tænke og løse problemer. Kort sagt var skriften med til at udvikle artens kognitive kompetencer.

I disse år er det de digitale medier, der ifølge Donald på sigt måske kan ændre vores hjerner, fordi vi kan tilgå langt mere information end tidligere. Vi behøver ikke længere at kunne huske telefonnumre eller finde vej, for telefonen klarer begge dele, og det kan være med til at forandre os.

Donald hæfter sig også ved, at antikkens grækere forfinede vigtige symbolske opfindelser fra andre kulturer såsom matematikken og ikke mindst alfabetet, som i alt væsentligt ikke er blevet forbedret siden. Med relativt få tegn kan vi således nedfælde alle sproglige ytringer, og når sproget udvikler sig, er alfabetet så fleksibelt, at det kan følge med.

Det er ærefrygtindgydende, mener Donald, at den græske kultur kunne tage sådanne spring frem. Han peger ikke mindst på, at skriften gav mulighed for en frugtbar udveksling mellem lærde i de mange græske bystater og siden hen endnu videre. Med skriften kunne mennesker, uden at være til stede på samme tid og sted, kommentere og raffinere ideer, de fandt i andres tekster.

MIRAKLET PÅ AKROPOLIS

Lidt mere prosaisk blev skriften i sin spæde start

omkring år 3000 f.v.t. også brugt af de sumeriske folk til at registrere handel med. Det var sådanne formål snarere end store og poetiske tanker, som var med til at udbrede den. I en af mine yndlingsromaner, den amerikanske forfatter Don DeLillos *The Names* fra 1982, er en af bipersonerne en arkæolog, der blev træt af at læse om handel med dyr. Han måtte erkende, at der simpelthen ikke kom noget spændende ud af det, og i stedet kastede han sig over selve skriftsystemet og dets udvikling.

I romanen besøger hovedpersonen, James Axton, Akropolis og bliver forundret over, at det ikke er et stille, helligt sted, men fyldt af mennesker, der taler på alverdens sprog. Det falder ham ind, at de besøgende nærmest bringer sproget som en offergave, hvad de naturligvis ikke gør, men DeLillo fanger her den under-vurderede følelse af, at sprog er et mirakel.

Skriftens begyndelse er dog ikke tekstens begyndelse. Selv om de fleste mennesker i reglen forbinder tekst med skrift, så er der jo masser af tekst, der cirkulerer både mundtligt og skriftligt. Sange er det bedste eksempel på en kultur, hvor teksten opføres gang på gang - og i festligt lag ikke altid lige efter bogen.

Sprogforskere er således generelt enige om, at ideen om en tekst kom før skriften, og at skriften blot var en måde at nedfælde tekst på. Det var et kulturelt syvmileskridt, for nu kunne vi skabe en tekst, som ikke forandrede sig, når den først var nedfældet. Teksten var heller ikke længere så afhængig af mentale værktøjer

til at huske, som en mundtlig tekst overleveres med, såsom rim og remser i folkeviser fra middelalderen.

Med tiden er det blevet lettere og lettere for os at producere skrift. Der er lang vej fra de kutteklædte munke i isolerede klostre, der møjsommeligt kopierede tekster i hånden, og den tyske bogtrykker Johann Gutenberg, der opfandt trykpressen, til den industrielle revolution, der satte maskinkraft til bogproduktionen og frem til den digitale revolution. I dag kan alle i princippet nå en tekst overalt med et tryk på en knap. Det betyder imidlertid, at vores ideer om tekst er blevet knyttet mere og mere til den faste og endelige form, som skriftligheden giver den.

DET ER SÅ YNDIGT

Det er dog ikke alle, der gennem tiden har været lige begejstrede for, at skriften blev så vigtig, men ironisk nok er to af dens kritikere selv blandt de mest produktive skribenter. Den græske filosof Platon var for mere end to tusinde år siden temmelig skeptisk over for, om viden faktisk lagrer sig i erindringen, når vi tilgår den via skrift.

Det er et argument, som vi kan genkende i vor tids konstante adgang til internettet, hvor bustider, telefonnumre og madopskrifter er så let tilgængelige, at vi kan komme i tvivl om, hvor præcist vi husker dem uden hjælpemidler.

Digteren og præsten N.F.S. Grundtvig bliver også hyppigt citeret for at foretrække 'det levende ord', samtidig med at få har skrevet så meget som ham. Der